

بررسی دیدگاه دانشجویان علوم پزشکی پیرامون عوامل مؤثر در ازدواج

علی اکبر حق دوست^{*}، کوروش رواز^{*}، جعفر کاملی^{**}، دکتر نورا احمد لطیفی^{***}

چکیده

با توجه به تغییرات فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در کشور ما در سالهای اخیر، نگرش ۳۰۰ تن از دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی کشور با استفاده از یک پرسشنامه نگرشی نسبت به عوامل مؤثر در ازدواج مورد بررسی قرار گرفت. میانگین سنی آزمودنیها ۲۱/۶ سال، ۵۹/۱ درصد آنها دانشجوی رشته پزشکی و بقیه در رشته‌های غیر پزشکی مشغول تحصیل بوده‌اند. این پژوهش از نوع بررسیهای مقطعی^(۱) بوده و بررسی معیارهای فرهنگی مؤثر در همسرگزینی را مورد توجه قرار داده است. داده‌های پژوهش با استفاده از آزمونهای آماری "خی دو" و "کروسکال - والیس"^(۲) و به کمک نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که در زمینه سن پیشنهادی ازدواج بین زنان و مردان تفاوت آماری معنی داری وجود دارد. در زمینه لازم بودن دوران نامزدی، هر دو جنس موافق وجود آن بوده‌اند. ازدواج موقت، ویژگیهای ایده‌آل همسر، انگیزه‌های تصمیم برای ازدواج، عواملی که مانع ازدواج جوانان می‌شود... مورد بررسی قرار گرفته و پیشنهاداتی در جهت بهبود شرایط موجود ارائه گردیده است.

Andeeshah
Va
Rafiqar
اندیشه و رفتار
۲۰

کلید واژه: نگرش، ازدواج، دانشجویان

آنها در بستر زمان، ازدواج یکی از مراسم منحصر به فردی است که همواره با بشر بوده است (ویل دورانت، ۱۳۶۸). در تمام ادیان الهی نیز به این امر توجه ویژه‌ای شده است. در قرآن مجید آیات بسیاری در رابطه با ازدواج و ضرورت

یکی از اصیل ترین رفتارهای اجتماعی انسان تشکیل خانواده و تلاش برای حفظ بقاء است نگاهی اجمالی به تاریخ تمدن بشری نشان می‌دهد که با وجود اختلافات بسیار در آداب و سنن جوامع گوناگون و تغییرات چشمگیر

* دانشجوی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، عضو کمیته پژوهشی، دانشجویی، تهران، خیابان نیاپش.
** پزشک عمومی، مشاور پژوهشی طرح، تهران خیابان نیاپش، دانشکده پزشکی.
*** عضو هیئت علمی و رئیس دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران

آن آمده است (روم، آیه ۲۱). مردم کشور ما نیز با عنایت به فرهنگ غنی و ریشه‌دار خود و همچنین با تکیه بر اصول متعالی دین مبین اسلام همواره برای ازدواج و تشکیل خانواده اهمیت خاصی قایل بوده‌اند (امینی، ۱۳۷۴). در سالهای اخیر بدنبال تغییرات سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در سطح جامعه، رفتارها و عادات اجتماعی و فردی مردم دچار تحولات بسیاری شده است. ازدواج نیز از این قاعده مستثنی نبوده است و نوسانات چشمگیری در کیفیت و کمیت ازدواج و طلاق با توجه به آمارهای موجود مشاهده می‌شود. به طوریکه متوسط سن ازدواج و میزان طلاق در بین جوانان افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است (حسینی، ۱۳۷۵). البته در مقایسه با جوامع دیگر این ارقام کمتر می‌باشند ولی با عنایت به ریشه‌های عمیق فرهنگی و پشتوانه دینی در مردم کشورمان ضرورت بررسی مسأله ازدواج و نقاط ضعف و قوت آن در جامعه از دیدگاه‌های گوناگون احساس می‌گردد.

فرهنگ میهن عزیز ما ایران با تکیه بر تمدن غنی اسلامی و تاریخی خود کمتر از طوفان تمدن نوین بشری متأثر گردیده و کانون گرم خانواده هنوز بهترین مأمن ایرانیان است. ولی باید به این واقعیت تلخ نیز اذعان نمود که در طی دو سه ده اخیر بدنبال نفوذ فرهنگ‌های بیگانه و تغییرات نسبی معیارهای اجتماعی و فردی و همچنین وضعیت سیاسی و اقتصادی کشور ما تغییرات پرشتاب و نگران کننده‌ای در نگرش‌ها و برخوردهای اجتماعی و خانوادگی ایجاد شده است. ولی با توجه به سنت‌های دیرین خانوادگی و اصالتی که مردم میهن ما برای زندگی زناشویی قائل‌اند و همچنین باورهای دینی و اسلامی که از پایه‌های اساسی تفکر اجتماعی افراد کشور است به یقین آمار ازدواج و طلاق و کیفیت آنها می‌باید از روند کند تر و ارقام نازل تری نسبت به جوامع غربی برخوردار باشد (کاتوزیان، ۱۳۷۱). بر طبق آمار ازدواج‌های ثبت شده در سال ۱۳۶۱ میانگین سن ازدواج برای مردان ۲۵ و برای زنان ۲۰ سال بوده است که در مقایسه با آمار مشابه سالهای

پیش فزونی داشته است (اورعی، ۱۳۷۳؛ میری، صدر، انتصاری، غلامی، ۱۳۷۴؛ عراقی، ۱۳۶۹).

جوانان کشور بهترین و سازنده‌ترین نیروهای جامعه می‌باشند و پیشرفت و تعالی کشور وابسته به همت این قشر می‌باشد از این رو بررسی مشکلات ایشان از اهمیت بسزایی برخوردار است. همانگونه که آمار نشان می‌دهد در شرایط فعلی شاید با اطمینان بتوان ادعا نمود که بزرگترین مشکل جوانان، ازدواج و تشکیل خانواده می‌باشد (اورعی، ۱۳۷۳؛ میری و همکاران، ۱۳۷۴). دانشجویان به ویژه دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی بدلیل مدت طولانی تحصیل و شرایط کاری ویژه بیش از سایر جوانان با این مشکلات دست به گریبان هستند دلیل این مدعای مقایسه متوسط سن ازدواج دانشجویان پزشکی است که برای پسران ۲۹/۱ و دختران ۲۷/۲ سالگی می‌باشد و در مجموع حدود ۳ سال بیش از متوسط جامعه است در ضمن میزان طلاق در این گروه نیز بسیار بالا و نگران کننده است. ما در این پژوهش کوشش نموده‌ایم ابعاد مختلف مسأله ازدواج و عوامل مؤثر بر آن را از دیدگاه دانشجویان بررسی نماییم.

این مطالعه بصورت مقطعی^(۱) صورت گرفت و هدفهای زیر را دنبال می‌کرد:

۱) نظر سنجی از دانشجویان پیرامون مشکلات موجود بر سر راه تشکیل خانواده

الف) قبل از تشکیل زندگی مشترک

ب) بعد از تشکیل زندگی مشترک

۲) تعیین عوامل مؤثر در ایجاد انگیزه برای ازدواج بین دانشجویان

۳) ارزیابی نظرات دانشجویان پیرامون معیارها و صفات انتخاب همسر

۴) بررسی راههای عملی تر جهت تسهیل امر ازدواج از دیدگاه دانشجویان

روش

آزمودنیها: آزمودنیهای پژوهش را ۳۰۰ تن از دانشجویان رشته پزشکی و رشته‌های پیراپزشکی دانشگاههای علوم پزشکی تشکیل داده‌اند. روش نمونه‌گیری در گزینش آزمودنیها، روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. این افراد از بین دانشجویان کلیه دانشگاههای علوم پزشکی شرکت کننده در نهمین سمینار دانشجویان علوم پزشکی کشور که در مهرماه سال ۱۳۷۴ در شهر اصفهان برگزار گردید، انتخاب شدند. به دلیل جمعیت بیشتر دانشجویان دانشگاههای علوم پزشکی شهر تهران، گروه جداگانه‌ای از بین این دانشجویان انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند.

ابزار پژوهش شامل دو پرسشنامه نگرشی بوده است که پرسشهایی در زمینه معیارهای گزینش همسر، مشکلات موجود در زمینه همسرگزینی و تشکیل خانواده و... در آن گنجانیده شده است. با توجه به این موضوع که مشکلات نگرش افراد مجرد با مشکلات و نگرش افراد متأهل در زمینه ازدواج ممکن است متفاوت باشد، از این رو برای گردآوری اطلاعات دو پرسشنامه که تا حدودی با هم تفاوت داشتند، یکی ویژه افراد مجرد و دیگری ویژه افراد متأهل به کار برده شد. پرسشهای گنجانیده شده به شکل چندگزینه‌ای و پرسشهای باز بوده است.

این پرسشها با استفاده از پرسشنامه‌های به کار برده شده در پژوهشهای مشابه و با تأیید کارشناسان تهیه شده، پس از یک بررسی راهنما^(۱) و اعمال برخی تغییرات کوچک برای بررسی نهایی آماده گردید.

داده‌های گردآوری شده با استفاده از آزمونهای آماری خی دو و کروسکال - والیس به کمک نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

۱۶۳ نفر (۵۴/۳٪) از پاسخ دهندگان را زنان و ۱۳۷ نفر (۴۵/۷٪) را مردان تشکیل می‌دهند. میانگین سنی پاسخگویان ۲۱/۶ سال با انحراف استاندارد ۳/۹۸ بوده

است. میانگین سنی گروه مردان ۱/۷ سال بیشتر از گروه زنان و میانگین سنی افراد متأهل بیشتر از میانگین سنی افراد مجرد بود. ۵۹/۱٪ پاسخ دهندگان در رشته پزشکی و ۴۱/۹٪ در رشته‌های غیرپزشکی مشغول به تحصیل بوده‌اند.

نتایج نشان داد که در مجموع تنها ۵/۳٪ افراد مورد بررسی پیرامون مسایل ازدواج مطالعه خیلی زیاد داشته‌اند و ۴۴/۶٪ افراد در این زمینه مطالعه کمی داشته‌اند. مقایسه این نتایج نشان می‌دهد که مردان در این زمینه بیش از زنان و دانشجویان رشته‌های غیرپزشکی بیش از دانشجویان رشته پزشکی مطالعه نموده‌اند ($P < 0/01$).

میانگین سن ازدواج پیشنهادی برای مردان ۲۶/۳۲+۲/۲۴ سال و برای زنان ۲۲/۱۲+۲/۴۴ بوده است. البته نکته جالب آن است که گروه غیر پزشکی سنین کمتری را برای ازدواج پیشنهاد نموده‌اند ($P < 0/001$) همچنین زنان سن ازدواج مناسب را برای مردان ۲۷/۶۱ و برای زنان ۲۳/۲۳ پیشنهاد نموده‌اند ولی مردان سن مناسب برای ازدواج مردان را ۲۵/۲۹ و برای زنان ۲۱/۰۶ عنوان کرده‌اند. در بررسی نظرات دانشجویان پیرامون ازدواج دو پزشک با یکدیگر مشخص گردید که آزمودنیها مزایا و معایب این گونه پیوندها را تقریباً در یک سطح ارزیابی می‌کنند به شکلی که امتیاز ازدواج دو پزشک با یکدیگر ۴۷/۸۵٪ و معایب اینگونه ازدواجها ۵۲/۱۵٪ برآورد کرده‌اند که دارای تفاوت معنی دار نیست. اما نکته قابل توجه آن که زنان پزشک تمایل بیشتری برای داشتن همسر پزشک داشته‌اند ($P < 0/02$).

۹۵/۷٪ پاسخ دهندگان دوران نامزدی را لازم دانستند که در مورد مدت مناسب نامزدی اعتقاد کلی بر ۵ الی ۱۲ ماه می‌باشد و در مجموع میانگین اندکی بیش از ۹ ماه را پیشنهاد نموده‌اند. در مورد مدت نامزدی نیز مردان مدت کمتری را نسبت به زنان پیشنهاد کرده‌اند ($P < 0/01$). در پاسخ به این سؤال که «ضرورت تأسیس مکانی در

دانشگاه بعنوان دفتر کمک و مشاوره ازدواج چقدر است، ۳۹/۴٪ گزینه خیلی زیاد را انتخاب و ۸/۵٪ خیلی کم را انتخاب نموده‌اند. در مجموع با تأسیس چنین مکانی موافق بوده‌اند ولی مردان تمایل بسیار بیشتری برای بوجود آمدن آن نشان داده‌اند. همچنین دانشجویان پزشکی

ضرورت ایجاد آن را بیشتر حس نموده‌اند ($P < 0/02$). در پاسخ به این پرسش که ازدواج موقت را تا چه حد در رفع مشکل ازدواج مؤثر می‌دانید، بالاترین درصد پاسخگویان به دلیل نپذیرفتن آن از سوی جامعه، عملی ندانسته‌اند (جدول ۱).

جدول ۱- توزیع فراوانی نسبی پاسخ آزمودنیهای پژوهش در مورد ازدواج موقت برحسب جنس

گزینه	مردان %	زنان %
می‌تواند راه حل خوبی برای مشکل ازدواج باشد	۱۵/۵	۰
راه حل خوبی است ولی جامعه آن را نمی‌پذیرد	۶۲/۱	۱۲/۸
مفاسد و آثار سوء آن بیشتر است	۱۷/۲	۲۳/۶
اصولاً این امر مخالف شئون فرهنگی و انسانی است	۵/۲	۴۳/۶

جدول ۲- توزیع فراوانی نسبی پاسخ آزمودنیهای پژوهش برحسب ویژگیهای همسر ایده‌آل و جنسیت

ویژگی	مردان %	زنان %	کل %
زیبا و خوش تیپ	۱۴/۳	۷/۱	۱۰/۶
پولدار	۱۰/۴	۵/۳	۲/۲
فداکار	۱۳/۳	۸	۱۱/۱
باایمان	۱۹/۴	۲۰/۳	۲۲/۲
مسئولیت‌پذیر	۱۱/۳	۲۸/۵	۱۷/۷
وفادار	۱۹	۱۸/۶	۲۰/۲
دقیق و نکته‌سنج	۲	۱/۵	۱/۸
با هوش	۶/۵	۶	۶/۶
صبور	۷/۵	۲	۴/۴
گوش به فرمان	۲/۹	۱	۱/۵
هترمند	۲/۴	۱/۷	۱/۷

همانگونه که مشاهده می‌شود خانم‌ها مخالف ازدواج موقت به عنوان یک راه حل مشکل ازدواج هستند و درصد قابل توجهی از ایشان این امر را مخالف با شئون فرهنگی و انسانی می‌دانند و در این مورد تفاوت معنی‌داری با آقایان دارند ($P < 0/001$). در پاسخ به این پرسش که " همسر ایده‌آل خود را با ۴ ویژگی مشخص نمائید"، بالاترین درصد افراد مورد بررسی مسئولیت‌پذیر بودن و داشتن ایمان را عنوان کردند (جدول ۲).

ویژگی "هنرمندی" و "دقیق و نکته‌سنج بودن" در گروه زنان و مردان تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. در سؤال دیگری پرسیده شده بود "اگر بخواهید به همسر ایده‌آل خود ۱۰۰ امتیاز بدهید، امتیاز خود را چگونه بین معیارهای زیر تقسیم می‌کنید؟" بیشترین امتیاز را، هم مردان و هم زنان برای معیار تفاهم اخلاقی در نظر گرفته بودند (جدول ۳).

باتوجه به نتایج مندرج در جدول ۲ روشن می‌گردد که ۴ معیار اصلی برای زنان به ترتیب عبارتند از: (۱) مسئولیت‌پذیری (۲) باایمان بودن (۳) وفاداری (۴) فداکاری، معیار اصلی برای مردان به ترتیب عبارتند از: (۱) باایمان بودن (۲) وفاداری (۳) مسئولیت‌پذیری (۴) فداکاری. پاسخهای ارائه شده در دو جنس از این نظر تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهند ($P < 0/03$). تنها در مورد ۲

جدول ۳- توزیع پراکنندگی فراوانی نسبی امتیازهای تخصیص داده شده برای هر یک از معیارهای مورد نظر پاسخگویان در ارتباط با همسر ایده‌آل برحسب جنس

معیار	زنان %	مردان %	کل %
اصالت خانوادگی	۱۴	۱۸	۱۵
تفاهم اخلاقی	۱۸/۶	۲۳/۶	۲۱
تفاوت سنی مناسب	۳/۵	۲/۲	۳/۱
وضع اقتصادی خوب	۳/۷	۰/۲۶	۲/۵
شخصیت اجتماعی	۹/۳	۵/۸	۷
عدم مصرف سیگار	۱/۵	-	۰/۵
زیبایی	۳	۱۱/۵	۱۰/۴
میزان تحصیلات	۱۱	۷/۵	۸/۶
پایبندی به اصول اعتقادی	۲۱	۱۹/۴	۱۹/۶
حمایت و رضایت خانواده	۳/۵	۲/۲	۲/۵
خانه‌دار بودن (برای زنان)	-	۱/۴	۰/۷۴
همکار بودن	۲	۰/۶۴	۰/۶۶
توافق فکری	۸/۵	۷/۵	۸
جمع کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

تفاوت موجود در پاسخ مربوط به زنان و مردان از نظر آماری نیز معنی‌دار می‌باشد ($P < 0/01$). ۵۱/۹٪ مردان و ۳۹٪ زنان در پاسخ به این سؤال که "آیا تاکنون بصورت جدی ب فکر ازدواج افتاده‌اید؟" پاسخ مثبت داده‌اند.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهند که زنان و مردان برای انتخاب همسر معیارهای تقریباً یکسانی در نظر می‌گیرند ولی ارزش این معیارها با یکدیگر متفاوت است، بیشترین تفاوت در معیار مربوط به زیبایی مشاهده شد که

از بین افرادی که به پرسش یاد شده پاسخ مثبت داده بودند ۳۵٪ مردان و ۳۳٪ زنان، نیاز به داشتن یک همدم و همراز را انگیزه چنین تصمیمی معرفی نموده‌اند (جدول ۴).
بدلیل ساختار جامعه ما خانواده‌ها و بخصوص والدین می‌توانند نقش سازنده و مؤثری در حل مشکلات ازدواج فرزندان‌شان داشته باشند. در این پژوهش شیوه برخورد

خانواده‌ها در امر ازدواج فرزندان‌شان مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که بیشترین درصد مردان و زنان گفته‌اند که خانواده ایشان را در امر انتخاب همسر آزاد گذاشته‌اند ولی این افراد از راهنمایی‌های خانواده بهره‌مند بوده‌اند (جدول ۵). بیشترین درصد آزمودنی‌های مجرد، پیدا نکردن فرد مناسبی که با معیارهای مورد نظر ایشان

جدول ۴- پراکنندگی توزیع فراوانی نسبی پاسخ آزمودنی‌های پژوهش در مورد انگیزه تصمیم به ازدواج بر حسب جنس

مردان	زنان	
%	%	
۳۵	۳۳	احساس شدید روانی به داشتن یک همدم و همراز
۲۱	۶	پیشگیری از آلوده شدن به مفاسد اجتماعی
۱۹/۵	۱۴/۴	اجرای دستورات الهی در زمینه ازدواج
۱۰/۵	۱۵/۶	گریز از تنهایی
۹	۱۵	فردی که تمام خصوصیات مناسب برای همسری من را دارم شناسم
۴	۱۱	فشارهای اجتماعی و ارزشهایی که جامعه برای متأهلین قائل است
۱	۴	فشار خانواده و دوستان

جدول ۵- پراکنندگی توزیع فراوانی نسبی پاسخ آزمودنی‌های پژوهش در مورد شیوه برخورد خانواده در امر ازدواج ایشان بر حسب جنس

مردان	زنان	گزینه
%	%	
۴۰/۷	۴۲	مرا در انتخاب آزاد گذاشته‌اند ولی از راهنمایی‌شان کمک می‌گیرم
۲۳/۶	۳۴/۳	در این باره مشکلی ندارم و با خانواده‌ام تفاهم کامل دارم
۱۱/۳	۴/۸	حمایت مناسبی در حل مشکل من در ازدواج ندارند
۹/۷	۷	مرا به ازدواج ترغیب می‌کنند
۶/۵	۸/۵	معیارهای انتخابی من با دیدگاه خانواده‌ام تطابق ندارد
۵/۶	۸/۵	با انتخاب من مخالفت می‌نمایند
۲/۶	۳/۴	در این زمینه اجازه دخالت به خانواده‌ام را نمی‌دهم

مطابقت داشته باشد را دلیل ازدواج نکردن خود عنوان کرده‌اند. مشکلات اقتصادی در ردیف دوم اهمیت قرار داشته است (جدول ۶).

جدول ۶- توزیع فراوانی پاسخهای ارائه شده از سوی آزمودنیهای مجرد در باره علت ازدواج نکردن خود بر حسب جنس

گزینه	مردان	زنان
	%	%
فرد مناسبی را منطبق بر معیارهایم تاکنون پیدا نکرده‌ام	۳۷/۴	۳۷/۸
از افت یا عقب افتادن تحصیلم نگرانم	۱۱/۴	۲۲/۴
با معیارهای انتخاب همسر آشنائی ندارم	۶/۷	۱۱/۷
نمی‌توانم میزان علاقه‌ام را به فرد مورد نظر ابراز دارم و از مخالفت او نیز می‌ترسم	۱۳/۴	۵
مسائل اقتصادی و توقعات خانواده وی مانع از ازدواج ما بوده است	۱۳/۷	۳
مسائل فرهنگی و موقعیت اجتماعی من با فرد مورد نظر بسیار متفاوت است	۴/۴	۸/۵
خانواده‌ام با ازدواج من یا فرد مورد نظر مخالفند	۳/۳	۴/۴
وجود خواهر یا برادر بزرگتر مجرد در خانواده‌ام مانع است	۲/۱	۳/۳
خانواده فرد مورد نظر با ازدواج ما مخالفند	۴/۱	۰
فرد مورد نظر برای تشکیل زندگی مشترک رضایت نداده است	۱/۵	۲/۲
مشکل جسمی (روحی) دارم و از افشای آن نگرانم	۰	۱
عدم توفیق در چند خواستگاری قبل مرا محتاط نموده است	۰	۰/۷

است که نقطه امید و افتخاری برای جامعه ماست که در جوانان دانشجویی برای فرار از گناه و برای جلوگیری از آلوده شدن جامعه انگیزه ازدواج را تقویت می‌کند. اما دومین انگیزه ازدواج در زنان همان گریز از تنهایی است و باید به این مطلب دقت شود که روح ظریف زن در مقابل تنهایی آسیب پذیرتر است.

پاسخهای جمع آوری شده گویای این واقعیت است که ساختار فرهنگی جامعه ما هنوز "اصالت خانواده" را بعنوان یکی از ارزشترین میراث‌های خود حفظ نموده است. در زمینه همسرگزینی بیشتر وجود تفاهم را با خانواده خود گزارش نموده‌اند و خانواده‌ها نیز جوانان خود را به شکل منطقی در این راه آزاد گذاشته‌اند. از این رو

نتایج نظر سنجی از افراد مورد بررسی نشان داد که مشکلات اقتصادی بزرگترین مانع ازدواج جوانان تلقی شده است (جدول ۷).

بحث

نتایج این نظر سنجی نشان می‌دهد که مهمترین انگیزه ازدواج در جوانان چه پسر و چه دختر احساس شدید روانی به داشتن همدم و همراز است. برای تشویق جوانان به ازدواج می‌توانیم از این ودیعه الهی نیز کمک بگیریم و با تقویت این احساس نیاز جان و روح را روشنتر و بیدارتر نماییم.

انگیزه‌های مهم بعدی ازدواج در گروه مردان پیشگیری از آلوده شدن به مفاسد اجتماعی و اجرای دستورات الهی

جدول ۷- توزیع فراوانی نسبی پاسخهای ارائه شده از سوی آزمودنیهای پژوهش در مورد مشکلات مربوط به ازدواج جوانان برحسب جنس

زنان	مردان	گزینه
%	%	
۱۲/۵	۳۰/۶	فعلاً بزرگترین مانع مسأله اقتصادی است
۱۸	۲۰	بدلیل مشکلات فرهنگی و اجتماعی امکان آشنائی مناسب قبل از ازدواج وجود ندارد
۹	۱۱	اگر باورهای غلط خانواده‌ها برطرف شود ازدواج راحت تر می‌شود
۴/۲	۱۰	توقعات جامعه بسیار بیشتر از توان فعلی یک زوج جوان است
۲۳	۹/۲	معیارهای نامناسب و یا اشتباه در مورد انتخاب همسر بر جامعه حاکم است
۱۴/۲	۶/۵	مسائل اعتقادی و محدودیت‌ها آن مانع مهمی در آشنائی قبل از ازدواج است
۵/۷	۵/۶	چون به رزاقیت خداوند ایمان دارم از مسأله اقتصاد نگرانی ندارم
۶/۸	۴/۵	اگر طرفین ازدواج تفاهم داشته باشند جامعه تأثیری بر مسأله ازدواج ندارد
۴/۲	۱/۶	مشکلات غیر اقتصادی به مراتب بیشتر جوانان را آزار می‌دهد
۲/۴	۰/۱	موارد ذکر شده تأثیر منفی در انتخاب همسر نداشته است

مردان است اما بنظر می‌رسد همانگونه که پاسخها نشان می‌دهند، زنان بیشتر از تنهایی در رنج باشند و از این رو پیش بینی می‌شد که سن کمتری را برای ازدواج پیشنهاد نمایند.

نبودن تفاوت معنی دار بین سنین مناسب ازدواج از دید ازدواج کرده‌ها و مجردها گویای این واقعیت است که ازدواج و فشارهای تشکیل خانواده تغییری در عقیده افراد برای ازدواج ایجاد نکرده است در غیر این صورت سنین بالاتری از سوی متأهلین پیشنهاد می‌شد.

همان گونه که انتظار می‌رود مشکلات تحصیل و مدت طولانی آن باعث شده است که دانشجویان پزشکی نسبت به سایر رشته‌ها سن پیشنهادی برای ازدواج را بالاتر گزارش نمایند. مشکلات اقتصادی از مهمترین عواملی شمرده شده است که مانع ازدواج جوانان می‌شود (میری و همکاران، ۱۳۷۴).

پیرامون انتخاب همسر تعداد بسیار کمی گزینه "در این زمینه اجازه دخالت به خانواده‌ام را نمی‌دهم" را برگزیده‌اند.

در این پژوهش بیشتر دانشجویان اظهار نموده‌اند که مطالعه کافی پیرامون ازدواج و مسایل خانواده نداشته‌اند و این یافته‌ی پژوهش نگران کننده است. آیا در این زمینه منبع مناسبی وجود ندارد؟ در بررسی مشابهی که چند سال پیش صورت گرفت دریافتند که ۱۳ درصد دانشجویان رشته پزشکی کتاب ارزشمند حجاب استاد شهید مطهری را مطالعه نموده بودند.

بجامت تدابیری اندیشیده شود تا دانشجویان بیشتر با منابع و کتب در این زمینه آشنا شوند و با برگزاری سمینارهای کاربردی سعی در ارتقاء سطح علمی دانشجویان بعمل آید.

میانگین سن ازدواج پیشنهادی از سوی زنان بیشتر از

عدم آشنایی با معیارهای صحیح انتخاب همسر و همچنین مشکلات موجود جهت یافتن همسر مناسب و منطبق بر معیارهای مذکور از دیدگاه دانشجویان از موانع ازدواج می‌باشد (میری و همکاران، ۱۳۷۴؛ شورای طرح جامع آموزش و مشاوره خانواده، ۱۳۷۴). با توجه به شرایط فرهنگی جامعه امکان آشنایی و ارزیابی همسر قبل از ازدواج کم است و تلاش برای رفع این مشکل در حدود اسلامی امری لازم و ضروری می‌باشد. موافقت اکثر پاسخ دهندگان با تأسیس دفتری برای مشاوره ازدواج در دانشگاهها زیر نظر نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری تأیید دیگری بر این واقعیت است که دانشجویان برای انتخاب همسر مناسب خود نیاز به کمک و راهنمایی دارند و این گونه دفاتر و یا راه‌های کاربردی دیگری می‌توانند این نیاز دانشجویان را رفع نمایند، بخصوص دانشجویان پزشکی بدلیل مدت طولانی‌تر تحصیل در مکان مقدس دانشگاه نیاز بوجود چنین نظامی را بیشتر حس نموده‌اند.

بیش از ۹۵٪ دانشجویان با نامزدی قبل از ازدواج موافق بوده‌اند که باز هم تأیید دیگری است بر این مدعا که جوانان نیازمند به شناخت و آشنایی با همسر آینده خود هستند و علمای اسلام و مسئولین محترم باید با در نظر گرفتن اصول دینی و مذهبی، شرایطی را در این خصوص فراهم نمایند (بابازاده، ۱۳۷۵). در پاسخ به یکی دیگر از سؤالات پرسشنامه مدت مناسب نامزدی حدود ۹ ماه از سوی دانشجویان پیشنهاد شده است که با توجه به شرایط تحصیلی آنها مدت مناسبی بنظر می‌رسد.

از جانب دیگر ازدواج موقت بعنوان یک راه حل منطقی برای حل مشکلات ازدواج در دانشجویان محسوب نمی‌گردد، چرا که در صورت اشاعه این سنت تنها گوشه‌ای از نیازهای جوانان برطرف می‌گردد و هرگز نیاز به داشتن یک مونس و همدرد که شدیداً جوانان را آزار می‌دهد حل نخواهد شد. و از طرف دیگر جامعه نیز براحتی این سنت را نخواهد پذیرفت (عراقی، ۱۳۶۹؛ مطهری، ۱۳۷۴). پاسخهای مجردین نشان می‌دهد که

زنان بشدت با آن مخالفند اما زنانی متأهل مخالفت کمتری با این امر دارند ولی مردان مجرد و متأهل عمدتاً آن را راه حل خوبی می‌دانند که جامعه آنرا نمی‌پذیرد.

یکی از مشکلات دانشجویان پزشکی، ازدواج ایشان با یکدیگر می‌باشد. مدت تحصیل طولانی و آینده شغلی مشترک و توقعات نسبتاً یکسان جامعه از زنان و مردان پزشک باعث می‌گردد که ازدواج پزشکان و دانشجویان پزشکی اهمیت بیشتری بیاید. از طرف دیگر مسئولیت سنگین زنان پزشک در جامعه به همراه وظایف بسیار حساس ایشان به عنوان رکن اساسی خانواده باعث می‌شود که مشکلات ازدواج پزشکان بیشتر خود را آشکار نماید (مسیری و همکاران، ۱۳۷۴). در این پژوهش امتیازات و مشکلات ازدواج پزشکان با یکدیگر تقریباً برابر برآورد شده است اما متأهلین معتقدند که ازدواج پزشکان با یکدیگر ناموفق تر است.

آگاهی دادن به دانشجویان، بیان واقعیت‌های موجود و ترغیب دانشجویان به ازدواج با یکدیگر یکی از مهمترین فعالیت‌هایی است که در این راستا باید انجام پذیرد. بر اساس نتایج بدست آمده، زنان پزشک تمایل بیشتری برای ازدواج با همسر پزشک از خود نشان داده‌اند و با توجه به مسئولیت سنگین در کار پزشکی و موقعیت اجتماعی ایشان بنظر می‌رسد بهترین همسر برای زنانی پزشک، همکارانشان می‌باشند ولی با توجه به فرصت ناکافی زنان پزشک برای پرداختن به وظایف خانوادگی بخصوص تربیت فرزندان و همچنین کم رنگ شدن نقش ایشان بعنوان همسر در تحکیم پایه‌های نظام خانواده، دانشجویان پزشکی مرد تمایل کمتری به اینگونه ازدواجها نشان می‌دهند. بررسی علل طلاقهای زیاد در بین پزشکان نیز گواهی بر این مدعا است.

بنظر می‌رسد با توجه به شرایط اجتماعی موجود جامعه باید با برنامه ریزی‌های منسجم و هدفدار سطح آگاهی دانشجویان بخصوص زنان در رابطه با نقش ایشان در خانواده اعتلا یابد و همچنین شرایطی فراهم شود تا

ازدواج دانشجویان هم رشته بخصوص پزشکان تسهیل گردد. نکته بسیار مهم دیگر آن است که مسئولیت شغلی زنان پزشک در جامعه به گونه‌ای تنظیم گردد تا ایشان بتوانند وظایف خود را بعنوان همسر و مادر در خانواده بهتر ایفا نمایند.

پاسخهای پیرامون معیارهای انتخاب همسر و صفات همسر ایده‌آل نیز نکات بسیار دقیق و ارزشمندی را نشان می‌دهند. تمام گروههای پاسخ دهنده اعم از زنان و مردان، مجردین و متأهلین، دانشجویان پزشکی و غیر پزشکی صفات و معیارهایی را ترجیح داده‌اند که ابعاد معنوی و ارزشهای فرهنگی دارند. انتخاب اصالت خانوادگی بعنوان مهمترین معیار انتخاب همسر در مردان و تفاهم اخلاقی بعنوان مهمترین معیار انتخاب شوهر در زنان گویای این واقعیت است. برای مردان زیبایی همسر بعنوان یکی از معیارهای مهم مطرح گردیده است و در این مورد بین افراد متأهل و مجرد تفاوت قابل توجهی وجود ندارد. اما باز باید این نکته را تذکر داد که صفاتی مانند وفاداری و با ایمان بودن از نظر پاسخ دهندگان از اهمیت بیشتری برخوردارند و نکته قابل توجه آن است که زنان متأهل دقیقاً همان صفاتی را برتر دانسته‌اند که زنان مجرد نیز به عنوان معیارهای اصلی انتخاب نموده‌اند. به طوری که هر دو گروه اهمیت ویژه‌ای به وفاداری، مسئولیت پذیری و با ایمان بودن شوهران خود داده‌اند (میری و همکاران، ۱۳۷۴).

به طور کلی یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که جوانان به ویژه دانشجویان به تشکیل خانواده و ازدواج توجه دارند و مسایل و نکات آن را با حساسیت دنبال می‌کنند. ایشان معیارها و صفات ارزشمندی را برای تشکیل زندگی و انتخاب همسر دارند که از افتخارات ملی و دینی مردم کشورمان محسوب می‌گردد. بجاست مسئولین، خانواده‌ها و جوانان با تلاش هماهنگ و هدفدار گامهایی مؤثر در جهت اعتلای هر چه بیشتر ارزشهای والای خانوادگی و تسهیل امر ازدواج جوانان بردارند.

قدردانی

باقدردانی از زحمات اعضاء کمیته پژوهشی دانشجویی فعال در این طرح؛ زنان و مردان: حمیدرضا افشانی، امیر پاکمهر، آرش تهرانی، ماندانا حسینی، محسن رضایپور، مهدی ستاریان، حمیدرضا ستایش، احمدرضا شمیری، آرش کیا، مسعود مهرپور، لیلاندایی فرد.

منابع

- امینی، ابراهیم (۱۳۷۴). انتخاب همسر. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- اورعی، محمد صدیق (۱۳۷۳). جامعه شناسی مسایل و مشکلات اجتماعی جوانان. مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- بابازاده، علی کبیر (۱۳۷۵). مسایل ازدواج و حقوق خانواده. تهران: انتشارات بدر.
- حسینی (بیرجندی)، سید مهدی (۱۳۷۵). مشاوره در آستانه ازدواج. تهران: انتشارات آوای نور.
- خداپاری فرد، محمد (۱۳۷۳). مسایل نوجوانان و جوانان. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- دورانت، ویل؛ دورانت، آریل (۱۳۶۷). تاریخ تمدن، مشرق زمین گاهواره تمدن (جلد اول)، ترجمه: احمد آرام، ع. پاشایی. امیر حسین آریان پور. (صص ۶۸-۴۷). تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- شورای طرح جامع آموزش و مشاوره خانواده (۱۳۷۴). آموزش جوانان در آستانه ازدواج. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- عراقی، عزت... (۱۳۶۹). طلاق و مسایل آن (چاپ اول). تهران: انتشارات راهنما.
- عراقی، عزت... (۱۳۶۹). حقوق زن در دوران ازدواج. تهران: انتشارات راهنما.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۱). حقوق مدنی: خانواده (جلد اول) نکاح و طلاق (چاپ سوم). تهران: شرکت انتشار.
- مطهری مرتضی (۱۳۷۴). نظام حقوق زن در اسلام. تهران: انتشارات صدرا.
- میری، محمد رضا؛ صدر، بیتا؛ انتصاری، فرحناز؛ غلامی، حسن (۱۳۷۴). بررسی نگرش و علل کاهش ازدواج در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. مقاله ارائه شده در نخستین سمینار دانشجویی بررسی نگرشهای کاربردی در ازدواج دانشجویان.

